

PRIJS 10 CENTS.

Zuid-Afrikaansche
Vlugschriften.

No. 5.

Enige Bladzijden uit de Geschiedenis van
den Vrijheidsstrijd der Transvaalsche Boeren.

DOOR

Dr. H. BLINK.

Ten voordeele der beide Boeren-Republieken.

DORDRECHT.
CORNS. MORKS Cz.
1900.

NEW YORK: PUBLISHED BY J. VAN NORDEN, 15 NASSAU ST.

1854.

EENIGE BLADZIJDEN

UIT DE

GESCHIEDENIS VAN DEN VRIJHEIDSSTRIJD

DER TRANSVAALSCHER BOEREN

DOOR

Dr. H. BLINK.

Uitgave van:

„De Zondagsbode voor Stad en Land”,

DORDRECHT.

FRYTOER BLADZIJDEN

GESCHIEDENIS VAN DEN VRIJHEIDSTRIJD

OP HET EERSTELAND

DR. H. B. BLOK

Eenige grepen uit de geschiedenis der Zuid-Afrikaansche Republiek.

In de kaart van Zuid-Afrika is gedurende de laatste zestig jaren groote verandering gekomen. De landen ten noorden van de Oranje-rivier of Groot-rivier waren in dien tijd nog bijna in 't geheel niet bekend. Alleen ten zuiden van de Oranje-rivier, in de Kaapkolonie, woonden Blanken, doch ten noorden der Oranje-rivier waren alleen van tijd tot tijd eenige jagers, door den rijkdom van wild gelokt, uit de Kaapkolonie doorgedrongen, of hadden enkele zendelingen zich gevestigd onder de wilde stammen van *Hottentotten* en *Bosjesmannen* in het westen, en van *Kaffers* meer in het oosten, stammen, die hier verspreid waren en dikwijls in woeste benden rondzwierven.

Het land, waar tegenwoordig de Transvaal of Zuid-Afrikaansche Republiek ligt, was in het begin dezer eeuw nog bewoond door talrijke Kaffervolkjes. Vooral stammen Bechuanen-Kaffers waren het, die de uitgestrekte hoogvlakte ten westen van de Drakenbergen bevolkten. Tot de Bechuanen behoorden o. a. de Basuto's, de Batlapins en vele anderen.

De rust der Bechuanen-Kaffers werd in dien tijd gestoord door woeste veroveraars, die onder de Kafferstammen ten oosten van de Drakenbergen opstonden en van hier het hoogland van Zuid-Afrika binnendrongen.

Een der oepelhoofden van de Zoeloe-Kaffers langs de oostkust, die onder den woesten Zoeloe-Koning Chaka tot krijgsman gevormd was, *Moselekatse* geheeten, viel in 1817 bij zijn vorst in ongenadè. Moselekatse wist,

nog de slavernij opgeheven, waardoor de grensboeren plotseling van hun werkkrachten werden beroofd en velen tot armoede vervielen. Wel werd hun hiervoor een schadeloosstelling toegekend, doch de voldoening daarvan viel door onpraktische regeling hoofdzakelijk in handen van tusschenpersonen en kwam niet ten behoeve van hen, die de schade leden.

Deze oorzaken met nog andere vermeerderden de ontevredenheid der Boeren in de Kaapkolonie met het Engelsch bestuur, en toen klachten niet baatten, besloten velen hun land te verlaten en in de onbekende gewesten van het binnenland een nieuw vaderland te zoeken. Hun landerijen werden tegen spotprijzen verkocht; alle roerende goederen werden op hun groote ossenwagens geladen, en in onderscheidene groepen trokken in 1836 en later vele Boeren uit de Kaapkolonie het binnenland in. Men noemt deze groote volksverhuizing der Boeren den *Grooten Trek*, welke eigenlijk bestond uit hoofdzakelijk vier afzonderlijke »Trekken«, vier groepen van volksverhuizers.

Een gedeelte van deze Trekkers zette zich neder in den tegenwoordigen Oranje-Vrijstaat, een ander gedeelte vestigde zich in Natal, dat toen eveneens bijna uitsluitend door Kaffers bewoond werd, terwijl nog een ander gedeelte een woonplaats koos in het zuiden van het tegenwoordige Transvaalsche land, dat aldus genoemd wordt, omdat het ten noorden van of over de Vaal-Rivier ligt. Doch men bedenke hierbij, dat de namen Oranje-Vrijstaat, Transvaal, enz. in die dagen nog niet bestonden.

Het was een moeielijke tijd voor die Trekboeren. In de nieuwe landen stonden zij reeds van het eerste oogenblik af bloot aan de aanvallen der wilde volksstammen. De Zoeloe-Kaffers in Natal, die hen eerst vriendelijk hadden ontvangen en hun volgens contract landerijen hadden afgestaan, vermoordden den aanvoerder der

Boeren, Piet Retief, en vielen vervolgens onverwachts op het leger der Trekboeren aan, waardoor zij een vreeselijk bloedbad onder de niets vermoedende Blanken aanrichtten. Slechts een paar dier ongelukkigen ontsnapten; zij sprongen te paard en snelden naar de achterhoede der Boeren, om dezen te waarschuwen voor het gevaar, dat hen dreigde. Bij de plaats, welke thans *Vechtlager* heet, troffen de steeds verder snellende Zoeloe's de tweede groep Boeren aan. Doch dezen, thans voorbereid, sloegen de Zoeloe's op de vlucht.

Nog hetzelfde jaar werden de vermoorde Boeren gewroken. De Boeren wilden het land zuiveren van het Zoeloegevaar en vielen op hun beurt de Zoeloe-Kaffers aan. Doch de Kafferkoning *Dingaan* wist door krijgslist de Boeren in een hinderlaag te lokken, waardoor velen sneuvelden.

Eerst toen een nieuwe slag onder *Gerrit Maritz* tegen een groot leger van Dingaan geleverd werd bij Bosmans-rivier, een slag, die drie dagen duurde, werden de Zoeloe's tot wijken gedwongen. En na den dood van Gerrit Maritz zette *Andries Wessel Pretorius*, tot Commandant-Generaal gekozen, den oorlog voort, bracht den Zoeloe's een zware nederlaag toe aan de Bloed-rivier op den 16en Dec. 1838. Die dag wordt sedert als Dingaansdag jaarlijks nog feestelijk herdacht.

Weldra werd de overwinning op de Zoeloe's volkomen, toen Panda, de broer van Dingaan, zich aan de zijde der Boeren schaarde en Dingaan na een groote nederlaag sneuvelde. Panda werd nu als Koning der Zoeloe's door de Boeren uitgeroepen en stond onder hun oppermacht.

Nu de Zoeloe's onderworpen en de Boeren in het rustig bezit van Natal waren, besloot Engeland in het land van zijn vroegere onderdanen de Britsche vlag te planten.

Zoo kwamen de Boeren, gevlucht om aan het

Britsche gezag te ontkomen, weder met Britannië in aanraking. Een Engelsche troepenmacht werd gezonden, en hoewel deze aanvankelijk werd verslagen, moesten de Natalsche Boeren toch toegeven, toen er versterking kwam.

Zoo werd in 1843 Natal tot een Engelsche bezitting verklaard. De Boeren konden zich hiertegen wel niet verzetten, maar waren toch hoogst ontevreden met dit besluit, waardoor hun moeite, strijd en opofferingen vruchteloos waren geworden. Wat te doen? Velen besloten, ook dit land weder te verlaten, over de Drakenbergen te trekken en verder te gaan.

Zoo bleven aan het einde des jaars slechts een 500 emigranten-familiën in Natal achter.

Onder de overblijvenden was ook *Andries Pretorius*. Hij hield nog moed en wachtte af, of er gelegenheid zou komen, om het land weer vrij te maken. Maar toen het Engelsche bewind niet zelden willekeurig het land den Boeren ontnam, om het den Kaffers te geven en protesten tegen deze grieven en vele andere niet baatten, besloot ook Pretorius in 1847 Natal te verlaten.

* * *

Slechts een gedeelte der Trekboeren had zich in Natal gevestigd. De Boeren, die niet naar Natal getrokken, doch ten westen van de Drakenbergen op het Hoogland van Zuid-Afrika waren gebleven, hadden zich daar in groepen over de landen van den lateren Vrijstaat en Transvaal verspreid. Doch vóór zij in het bezit dezer landen waren, hadden zij nog een zwaren strijd te voeren tegen de benden van Moselekatse, die al spoedig de Boeren aanvielen. Reeds in Augustus 1836 was de aanval der Matabelen op het lager der Blanke Trekkers begonnen. Na verschillende schermutelingen, die den Boeren vele slachtoffers kostten, ondernamen in Januari 1837 de Commandanten Potgieter en Maritz, die de Matabelen wilden beteugelen, een aanval

op een der voornaamste van Moselekatse's kralen, *Mosega*, die veroverd en verwoest werd. Deze zegepraal bracht de emigranten in het bezit van een groot gedeelte der landstreken over de Vaal-rivier, welke zij als hun bezitting, door overwinning verkregen, proclameerden. Moselekatse werd verder ten noorden van de Limpopo teruggedreven; de bewoners zijner landen in de Transvaal, voor zoover zij niet verdreven waren of hun zelfstandigheid reeds vroeger verloren hadden, werden thans onderdanen van de Boeren.

Terwijl aldus de landen ten noorden der Vaal-rivier door verovering op een aanvallenden vijand tot bezitting der Boeren geworden waren, verbreidden zich de Trekkers, die niet naar Natal gingen, in groepen over deze streken. Potgieter vestigde zich aanvankelijk te Winburg (in den Vrijstaat) waar het dorp, dat hier ontstond, naar de overwinning op Moselekatse den naam *Winburg* verkreeg.

Reeds in 1837, vóór de Boeren naar Natal trokken, had Piet Retief bewerkt, dat de voornaamste leiders bijeenkwamen, om te beslissen over de wijze, waarop de Trekkers geregeerd zouden worden. Er heerschte zooveel verdeeldheid en dikwijls zoo weinig eenheid onder de Trekkers, dat de toestand zoo niet kon blijven zonder schadelijke gevolgen.

Te Winburg kwam die volksvergadering in Juni 1837 bijeen. Op die vergadering werden eenige grondbeginselen aangenomen, die gevolgd zouden worden bij het vaststellen van de regeering. Zoo werd o. a. besloten, dat in 't vervolg een *volksraad het hoogste gezag zou hebben, gekozen door alle meerderjarige emigranten*. Hiermede was dus beslist, dat de regeeringsvorm democratisch-republikeinsch zou worden.

Hierdoor werd echter nog geenszins een eenheid tusschen de emigranten gebracht; zij leefden nog in afzonderlijke groepen, die wel in tijden van gevaar

schappen woedden herhaaldelijk; de wetgeving was nog niet geregeld, en daar in het binnenland, van alles afgescheiden, vloeiden de inkomsten niet ruim. Tal van geschillen deden zich voor omtrent de grenzen, oorlogen tegen oproerige Kafferhoofden moesten gevoerd worden, en het onderwijs en vele andere zaken waren vrij onvoldoende geregeld. Daarenboven bleek herhaaldelijk, dat in de Britsche politiek een wijziging begon te komen, zoodat men daartegen op zijn hoede moest zijn.

Onder deze omstandigheden was het noodzakelijk, een man van hooger ontwikkeling als hoofd van den staat te hebben. En als zoodanig werd in 1872 *Dr. Thomas François Burgers* gekozen, van een der oudste Zuid-Afrikaansche familiën, die zijn opvoeding in Europa had genoten. Burgers was predikant geweest van vrijzinnige richting.

Vol idealen, om van de Transvaal een staat te maken naar Europeesch model, aanvaardde Burgers zijn hooge waardigheid. Hij reisde naar Europa en wist bekwame Nederlanders aan zich te verbinden, o. a. Dr. Jorissen, de heer van Gorkum e. a., om hem bij te staan. Ook maakte hij het plan, om de Republiek door een spoorweg met Delagoabaai, de Portugeesche haven, te verbinden.

Doch, helaas! de vooruitstrevendheid en de vrijzinnigheid op godsdienstig gebied van den President wekten het wantrouwen der conservatieve Boeren. Er ontstond ontevredenheid; partijschappen heerschten weer sterker dan ooit. Daarbij kwam nog een oorlog met Secoecoeni, een Kafferhoofd in het oosten der Republiek, die veel inspanning vereischte en niet gelukkig gevoerd werd. Secoecoeni heerschte over talrijke Kaffers in het Lijdenburgsche district, en zijn onderwerping was noodzakelijk voor de goede orde doch zij wilde niet vlotten, mede een gevolg van de heerschende partijschappen.

Dit alles deed de oppositie tegen Burgers toenemen, en toen zijn aftreding als President voor de deur stond, werd er vrij algemeen een tegencandidaat gesteld, n.l. Paul Kruger, dié voor den besten Boeren-Generaal doorging. Van dezen werd de verbetering van den toestand des lands verwacht; Burgers had alle vertrouwen verloren, en de verdediging van den President door zijn partij was uiterst zwak.

Tegelijkertijd lag de Engelsche politiek op de loer, om een gelegenheid te vinden, zich met de Transvaalsche zaken te bemoeien.

Engeland had het plan, in Zuid-Afrika de Blanke bewoners allen met elkander te vereenigen tot een zoogenaamde confederatie, d. i. een bondgenootschap van staten, die intusschen nauw met Engeland verbonden zouden zijn, of onder Engeland zouden staan. Met die plannen kwam Engeland ook in de Transvaal voor den dag, juist in den tijd, toen de Regeering dier Republiek in de moeielijkste omstandigheden verkeerde.

Toch besloot noch de President, noch de Volksraad de plannen van Engeland te steunen. De Engelsche minister van koloniën, Lord Carnarvon echter, zette door. Ging het niet goedschiks, dan moest het maar kwaadschiks. Engelschen in de Transvaal briefden allerlei leugens over betreffende de toestanden in dat land, de onredelijkheid der Boeren, de onzekerheid door den oorlog met Secoecoeni, en zij verzochten zelfs het Britsche gouvernement tusschenbeide te komen.

Deze uitnoodiging was hoogst welkom, en gaarne werd er gevolg aan gegeven. De minister van koloniën zond Sir Theophilus Shepstone naar de Zuid-Afrikaansche Republiek, in naam om als speciaal commissaris een onderzoek te doen naar de Transvaalsche onlusten en om de Transvalers met Britschen invloed uit hun moeielijkheden te helpen. Dat was vriendelijk aangeboden. Maar diezelfde speciale commissaris had een

volmacht in zijn zak om, zoo noodig, de Transvaal geheel onder Engeland te brengen.

Aldus is het geschied. Met gejuich werd Shepstone door eenigen zijner vrienden in Transvaal ontvangen, maar hij kon de Regeering en den Volksraad niet overhalen, om zijn plannen tot een confederatie goed te keuren. Toen wist Shepstone van den zwakken toestand des lands gebruik te maken; hij vaardigde een proclamatie uit, waarbij hij het gezag der Engelsche Koningin over de Transvaal uitsprak. Hij liet de Engelsche vlag hijschen, en de Zuid-Afrikaansche Republiek was door Engeland geannexeerd.

De Republiek was machteloos, om zich te verzetten, en de onbeschaamdste schending van het volkenrecht had schijnbaar ongestraft plaats. Het Verdrag van Zand-rivier van 1852, zie pag. 11, waarbij de Boeren ten noorden van de Vaal-rivier onafhankelijk verklaard werden door Engeland, werd enkel door den wil van den minister van koloniën te niet gedaan. De minister van een constitutioneelen staat scheen ten opzichte van een vreemde en vrije Republiek plotseling met absoluut gezag bekleed.

Toch waren de Boeren der Transvaal hoogelijk ontstemd over die onbillijke, willekeurige daad. Wel grepen zij niet direct naar het geweer, maar zij trachtten langs een ordelijken, wettigen weg hun geschonden rechten hersteld te zien. De Regeering, de Volksraad en het volk protesteerden, maar allen bleven, hoewel ontevreden, nog berusten in het gebeurde, om de herstelling der onafhankelijkheid van de Britsche rechtvaardigheid af te wachten.

Dr. Burgers vertrok uit de Transvaal naar de Kaapkolonie en zag het land, waar hij vijf jaren President was geweest, nimmer terug. Doch het volk was spoedig gereed met zijn protest en na enkele weken waren Paul Kruger en Dr. Jorissen reeds op weg naar

Engeland, door het uitvoerend comité van den Volksraad gekozen, om hun rechten in Engeland te verdedigen en tegen de annexatie te protesteeren. Het baatte echter niet: de minister van koloniën in Engeland verklaarde de annexatie voor onherroepelijk.

Teleurgesteld kwam de deputatie terug. Toch hielden de Boeren vol. Op een Volksvergadering, te Doornfontein van 4—6 April 1878 gehouden, werd besloten tot het zenden van een tweede deputatie naar Engeland. In een adres, door 6951 handteekeningen bevestigd, verklaarde het volk, dat het met het Engelsche gouvernement in vrede en vriendschap wenschte te leven, doch dat zij geen Britsche onderdanen wilden zijn. De tweede zending werd volbracht door Paul Kruger en Piet Joubert, terwijl de heer Eduard Bok, evenals bij de eerste deputatie, secretaris was. Eerst brachten zij een bezoek bij Sir Bartle Frere, Gouverneur van de Kaapkolonie en Hooge Commissaris van H. M. in Zuid-Afrika, maar, hoewel vriendelijk ontvangen, vonden zij bij dezen geen resultaat. Ook in Engeland was het antwoord hetzelfde als den eersten keer: »de Engelsche vlag blijft«.

Het bericht dier uitkomst wekte teleurstelling bij de Boeren in Transvaal. Zij werden reeds onrustig, enkelen spraken weder van verder trekken, anderen van de wapens aan te gorden en voor de vrijheid te strijden.

Nog wisten de leiders aanvankelijk de beweging des volks te bedwingen. Sir Bartle Frere kwam zelf de Transvaal bezoeken en men hoopte van hem, die nu met eigen oogen den toestand zag, alles. Hij had een onderhoud met de leiders, als Kruger, Joubert, Pretorius, Viljoen, Maré e. a., doch nutteloos. Eindelijk werd nogmaals een memorie opgesteld aan H. M. de Koningin, waarin niet onduidelijk te kennen werd gegeven, dat, als vreedzaam betoogen niet hielp, de

rust niet bewaard zou blijven, doch maanden lang hoorde men zelfs niets als antwoord op dit verzoek.

Nu was het geduld uitgeput. Den 10^{den} December 1879 kwamen omstreeks 6000 Boeren te Wonderfontein in groote Volksvergadering bijeen. De tijd van protesten en memories was nu voorbij; men moest en wilde handelen. Hier werd besloten: 1^e. dat het volk der Zuid-Afrikaansche Republiek, hetwelk nooit onderdaan van Hare Majesteit geweest was, dit ook niet zijn wilde; 2^e. dat het volk verlangde, dat de Regeering, wier werkzaamheden gestaakt waren, die zoo spoedig mogelijk zoude hervatten. Allen zwoeren hier eindelijk te zullen medewerken tot de ontwikkeling en vooruitgang van het land en de opgetreden Regeering te zullen verdedigen tot den dood toe.

Dien eed deed men gestand!

* *
*

Het giste hoe langer hoe meer bij de bevolking tegen het Britsche Gouvernement. De brandstof lag opgehoopt. Slechts één vonk was er noodig, om de vlammen te doen uitbreken. Een boer, *Bezuidenhout*, had de belasting niet volledig voldaan en weigerde te betalen, daar men hem te zwaar belast had. Mede protesteerde hij tegen de onwettige regeering, die de belasting oplegde.

De regeering besloot een voorbeeld te stellen en den achterstallige te straffen. Er werd beslag gelegd op zijn ossenwagen, die in Nov. 1880 publiek verkocht zou worden. Toen dit geschiedde, waren onmiddellijk een aantal Boeren gereed, den verkoop te beletten, den wagen te nemen en naar den eigenaar terug te voeren.

De opstand was feitelijk hiermede begonnen; de voormannen moesten wel verder gaan. In de eerste dagen van December 1880 kwam een groote Volksvergadering bijeen te Paardekraal, een boerenplaats op korten

afstand van Pretoria. Den 8en Dec. 1880 waren hier wel 4000 à 5000 burgers bijeen, en dag op dag groeide het aantal aan. Hier droeg de Volksvergadering aan Kruger op, die vice-president van den Volksraad geweest was, den Volksraad bijeen te roepen tot een buitengewone zitting. Kruger nam de opdracht aan, en de wettige Volksraad der Z.-A. Republiek kwam bijeen.

De Volksraad te Paardekraal vaardigde een proclamatie uit, waarin de geschiedenis der betrekking met Engeland kortelijk uiteen gezet werd; tevens werd er op gewezen, dat protesten tegen het onrecht niet hadden gebaat. Nu het laatste vruchteloos beproefd was, om langs vreedzamen weg een oplossing der kwestie te verkrijgen, had de Volksraad besloten, de eigen regeering te herstellen. Er werd een driemanschap benoemd, bestaande uit *S. J. P. Kruger*, *M. W. Pretorius* en *P. J. Joubert*, om het bestuur te voeren.

Daarmede was met het Britsch bestuur gebroken. De proclamatie zou gedrukt worden te Potchefstroom, waar Piet Cronjé haar met een sterk commando heen bracht en de Engelschen in het landdrost-kantoor op de Boeren vuurden. De commandant Robbertse werd aan den arm getroffen. Dit was het eerste bloed, hetwelk vloeide in den strijd, en Cronjé had nu vrij spel, om den aanval te bedwingen. Zoo werd Potchefstroom genomen en de proclamatie gedrukt.

Het driemanschap had zich inmiddels naar het plaatsje Heidelberg begeven, om daar de regeering te vestigen. Met 700 à 800 man, allen gewapend, werden hier de sleutels van het landdrost-kantoor geeischt. Zonder slag of stoot werd Heidelberg genomen en op den 16en December, den Dingaansdag, waarop vóór 41 jaren Dingaan in Natal verslagen was aan de Bloedrivier, werd de Engelsche vlag neergehaald en de vlag der Zuid-Afrikaansche Republiek geheschen.

Nu was de oorlog begonnen. Wij zullen dien strijd

niet beschrijven. Slechts enkele resultaten deelen wij mede. Binnen weinige weken waren de meeste plaatsen der Republiek in handen der Boeren. Den Engelschen generaal Colley was opgedragen, met ongeveer 1500 man van Natal over het Drakengebergte de Republiek binnen te dringen, en de Commandant-Generaal Joubert besloot zijn troepen, ongeveer 1500 Boeren, naar het zuidoosten des lands te voeren, om daar den toegang af te sluiten voor den vijand. Hier had het bloedig treffen plaats. Bij Laings-Nek, (ook Lange Nek genaamd, ongeveer 25 mijlen ten noorden van Newcastle), waar Colley werd teruggedrongen, (28 Januari), bij de Ingogo-rivier (8 Februari) en op Majuba's top, bij welke laatste roemrijke overwinning der Boeren Colley sneuvelde, werden de beslissende slagen in dezen strijd geleverd.

De meening in Engeland werd thans veranderd; Gladstone, het hoofd van het liberale ministerie, neigde naar vrede met de Boeren, en Generaal Wood verkreeg volmacht, om te onderhandelen. President Brand van den Vrijstaat, die de onzijdigheid van zijn staat had gehandhaafd, hoewel zijn volk schier niet meer te bedwingen was en partij trok voor de stamgenooten en broeders over de Vaal-rivier, trad als bemiddelaar tusschenbeide. Na een wapenstilstand kwam eindelijk, 23 Maart 1881, de vrede tot stand, gesloten op de plaats van O'Neill te Laings-Nek. Bij dien vrede werd de zelfstandigheid der Transvaal en het recht tot eigen gouvernement door Engeland erkend, doch onder suzeriniteit van Engeland. Den 3^{en} Augustus 1881 werd de *conventie tusschen Transvaal en Engeland te Pretoria* onderteekend.

* *
*

De Republiek was weer vrij. Op den 8^{en} Augustus 1881, vijf dagen na het teekenen der conventie, zou

het land officieel worden teruggegeven aan de nieuwe Regeering en feestelijk werd de nationale vierkleur weer geheschen te Pretoria.

Doch er moest thans veel geregeld worden; er was noodig vastheid van bestuur; de bronnen van welvaart moesten voor de door den strijd verarmde bevolking weer worden geopend, en de ledige schatkist eischte voorziening, om iets te kunnen verrichten. De toestand in Transvaal was geenszins rooskleurig in dien eersten tijd der herboren vrijheid. Daarenboven moesten de hoofden der Kaffers, die van tijd tot tijd opstonden, tot rust gebracht worden, terwijl er verschillende grenskwesties met Engeland opdoken. Ook het onderwijs verkeerde in een achterlijken toestand.

Nu de oorlog geëindigd was, trad het driemanschap af en werd *Paul Kruger* tot President van de Republiek gekozen, die dit hooge ambt sedert met waardigheid en vastheid vervult. Deze eenvoudige Boer, niet opgevoed in schoolsche geleerdheid, maar met buitengewoon natuurlijk gezond verstand begaafd, geleerd in de school des levens, die als jongen tot de Trekkers behoorde, welke uit de Kaapkolonie door den Vrijstaat naar Natal trokken, die later in het Rustenburgsche van de Transvaal gevestigd was en in de Kafferoorlogen als commandant zijn volk uitmuntende diensten bewezen had, heeft gedurende zeventien jaren het Zuid-Afrikaansche staatschip met veel beleid gestuurd door de onzekere wateren met blinde klippen, waarin het zich bevindt, en veel bijgedragen tot de ontwikkeling van den staat. Zeker is nog niet de staatsorganisatie volmaakt geworden, doch men mag hierbij niet uit het oog verliezen, dat in dien korten tijd alles verricht moest worden, en dat de eigenaardige binnenlandsche toestanden, zoowel als de buitenlandsche politiek, waaraan de Republiek was overgeleverd, de regelmatige ontwikkeling der verordeningen veel belemmerden.

Wij kunnen in deze enkele bladzijden niet nagaan, wat er al in de Republiek is geschied onder het Presidentschap van Paul Kruger. Alleen aan enkele belangrijke gebeurtenissen, welke met den strijd der laatste dagen in verband staan, willen wij herinneren.

Een der eerste belangrijke gebeurtenissen van internationale beteekenis voor de Republiek was de herziening der Conventie van Pretoria met Engeland. Die herziening bleek in de praktijk hoogst noodig voor beide partijen, vooral met het oog op grensquaesties. Nadat Dr. Jorissen, die op reis was naar Europa, het Britsche gouvernement hierop had voorbereid en daaromtrent had gepolst, werd in 1883 een deputatie, bestaande uit Paul Kruger, Nicolaas J. Smit (de vecht-generaal van Ingogo) en Ds. Dutoit, naar Engeland gezonden, om hierover te onderhandelen. Na langdurige besprekingen kwam in 1884 een nieuwe Conventie te Londen tot stand, waarin de suzeriniteit van Engeland niet werd behouden en de Transvaal alleen nog verbonden bleef, geen tractaten met andere mogendheden te sluiten, de Vrijstaat uitgezonderd, dan met goedkeuring van Engeland. Verder werd de verhouding in vele opzichten verbeterd en werden de grenzen nauwkeuriger vastgesteld.

De drie afgevaardigden Kruger, Smit en Ds. Dutoit deden vervolgens een reis door de meeste landen van Europa, waar zij overal met sympathie werden ontvangen. In Europa was de belangstelling voor de jeugdige Republiek gewekt door den moedig volstreden vrijheids-oorlog, en men koesterde de schoonste verwachtingen voor haar toekomst.

In Nederland was de ontvangst der deputatie recht feestelijk; de betrekkingen der Republiek met Nederland werden sedert inniger. En bovenal voor de geschiedenis der Republiek is het van groote beteekenis, dat bij deze gelegenheid Dr. J. W. Leyds, die des-

tijds zijn studiën in de rechten te Amsterdam nog nauwelijks voltooid had, door Kruger gewonen werd, om zich als staatsprocureur aan de Republiek te verbinden. Die keuze bleek uiterst gelukkig te zijn geweest; Dr. Leyds heeft sedert zijn leven met veel succes geheel aan de Republiek gewijd; hij was en is nog de vertrouwde raadsman van den President. Nadat hij vele jaren als staatssecretaris een belangrijk aandeel had in alle zaken, vertegenwoordigt hij thans de Republiek in Europa.

Van een andere belangrijke zaak werd eveneens op dien tocht de grondslag gelegd, namelijk van de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche spoorwegmaatschappij, welke ten doel had de Republiek met de Delagoa-baai, dus over Portugeesch grondgebied, te verbinden. Die spoorweg, in 1895 tot stand gekomen, is een der machtigste factoren van de zelfstandigheid der Transvaal.

* * *

Een belangrijken invloed op de geschiedenis van Transvaal had de ontdekking van goud in den bodem.

Omstreeks 1868 was er reeds goud ontdekt, doch de opbrengst was aanvankelijk nog niet groot genoeg, om de verwachting hoog te spannen.

De aanzienlijkste goudlanden der Transvaal zijn die van Witwatersrand. Sedert 1886 kwamen deze in bewerking, en de opbrengst was zoo aanzienlijk, dat een menigte vreemdelingen uit alle landen, doch de meesten uit Groot-Britannië of uit de Britsche koloniën uit Afrika, hierheen snelden, om in de goudmijnen rijkdommen te verwerven. Sedert 1886 ontstond hier, op het bijna niet bewoonde veld, de stad Johannesburg, die in 1894 ongeveer 50.000 Blanke bewoners had.

In deze goudstad stroomde een menigte van speculanten samen, een onrustig, bewegelijk volkselement, dat door geen banden van nationaliteit aan de

Republiek verbonden was, lieden die niets voor de vrijheid des land hadden opgeofferd. Die bevolking, waaronder vele Engelschen, streefde er naar om, zoo mogelijk, den Volksraad om te zetten.

Het bleek al spoedig, en het was de Regeering wel bekend, dat de Johannesburgers, die zich tot een z. g. Nationale Unie vereenigd hadden, om hervormingen door te drijven, in betrekking stonden met Engelschen in de Kaapkolonie. Bij die Nationale Unie hadden zich echter geenszins alle Johannesburgers aangesloten: Duitschers, Nederlanders, Franschen enz. behoorden er niet toe, doch het waren bovenal zij, die Engelsch spraken. Was het te bevreemden, dat de eischen dier hervormers met wantrouwen werden aangehoord, te meer, daar het telkens bleek, dat slechts eenige kapitalisten feitelijk de aanvoeders waren, en het eigenlijke volk geheel de speelbal was van enkele leiders?

Weldra bleek het verder nog duidelijk, dat de z. g. hervormers van Johannesburg ook zelf werktuigen waren in handen van buitelandsche intriganten.

In de Kaapkolonie had zekere Cecil Rhodes zich tot eerste minister weten te verheffen. Hij was Engelschman van geboorte en had door goed gelukte speculatieve ondernemingen bij de diamantmijnen van Kimberley schatten verdiend. Door den schijn aan te nemen, alsof hij in zijn hart de partij der Boeren of Afrikaanders toegedaan was, wist hij velen in de Kaapkolonie te winnen en werd tot lid van het Kaapsche Parlement gekozen, waar hij tot eerste minister steeg.

Rhodes had weten te bewerken, dat in 1889 een groote Compagnie in Engeland werd opgericht, de *Britsche Zuid-Afrika Compagnie*, waarin de aanzienlijksten uit Engeland deelhebbbers waren. Die Compagnie, waarvan Rhodes de ziel was, wist eerst door verdrag van het Kafferhoofd Lobengula, (een zoon en opvolger van Moselekatse, die heerschte in de landen ten

noorden van Transvaal), o. a. in Mashonaland het recht te verkrijgen, om de delfstoffen in dat land te ontginnen. Daarmede was Rhodes echter niet tevreden. Er werd nu een oorlog tegen Lobengula geprovoceerd, en door dien oorlog wist de Britsche Zuid-Afrika Compagnie het land te veroveren. De Britsche Zuid-Afrika Compagnie had van de Koningin een koninklijk charter verkregen, d. i. een brief, waardoor haar het recht werd gegeven onder toezicht van de Britsche regeering soevereiniteitsrechten uit te oefenen in de landen, die zij verwierf; deze Compagnie was dus soverein geworden in het land ten noorden van Transvaal, en ook ten westen der Republiek, in Bechuanenland, verkreeg zij invloed.

Zoo was de Transvaal ten Noorden en Westen ingesloten door landen, aan Engeland onderworpen of met Engeland in betrekking. Rhodes was geheel en al de leider dier beweging, om het Britsche gezag aldus in Zuid-Afrika uit te breiden. En Rhodes die door de Transvaal steeds gewantrouwd werd, stelde zich met de leiders der beweging in Johannesburg in verbieding, of liever, maakte die leiders tot zijn werktuigen. Gezamenlijk werd besloten, dat de troepen der Britsche Zuid-Afrika Compagnie in de Transvaal zouden vallen, naar Johannesburg trekken, om, geholpen door de oproermakers in die stad, Johannesburg te vermeesteren, en, zoo mogelijk de Zuid-Afrikaansche Republiek ten val te brengen.

Dit complot speelde in het laatst van 1895 zijn troeven uit. Zekere Dr. Jameson deed op 31 Dec. 1895 onverwacht met troepen der Britsche Compagnie een inval in de Transvaal en was op weg naar Johannesburg. Doch de Boeren stonden binnen weinig tijds na het bericht van den inval reeds onder de wapens, en namen Jameson en de zijnen na een kortstondig gevecht gevangen. En de Johannesburgers werden

spoedig daarna tot rust gebracht, zonder dat er bloed vergoten werd.

De inval van Jameson had duidelijk het wroeten der Britsche politiek tegen de Transvaal aan het licht gebracht. Doch tevens waren in Zuid-Afrika de oogen thans voor goed geopend voor Rhodes; de Afrikaanders in de Kaapkolonie wendden zich thans van hem af. De nationale band tusschen de Boeren in Zuid-Afrika werd hierdoor sterker, de afkeer van de Britsche politiek grooter.

De Kaapsche Afrikaanders, als Engelsche onderdanen, konden op het oogenblik niet verder gaan, dan sympathie voor de houding hunner Transvaalsche Broeders betuigen. Doch dit was reeds veel. De Oranje Vrijstaat daarentegen was vrij. Hier werd de betrekking met de Transvaal inniger. De Presidenten van beide republieken gevoelden zich tot elkander getrokken, en toen 10 Maart 1897 Paul Kruger met verscheidene zijner raadslieden te Bloemfontein een bezoek bracht, werd hij met uitbundige vreugde ontvangen. En de beide presidenten werden het eens over een zeer nauw verdrag tusschen beide republieken. een soort van Politieke Unie, welk verdrag later door de wederzijdsche volksraden werd goedgekeurd.

* * *

Zoo staan wij voor de jongste gebeurtenissen. Het complot van Rhodes met Johannesburgers en de inval van Jameson vormden het voorspel der nieuwe Britsche politiek.

Joseph Chamberlain, de Britsche Minister van Koloniën, hoewel hij officieel de daad van Jameson afkeurde, ging toch voort op den weg, door Rhodes betreden, zij het ook met meer omzichtigheid. En door allerlei verdraaiing der tractaten bereidde hij den oorlog voor, die thans gevoerd wordt.

Is verschenen bij MORKS & GEUZE, Dordrecht:

De derde druk van:

Een Eeuw van Onrecht

UITGEVAARDIGD DOOR

F. W. REITZ,

Staatssecretaris der Zuid-Afrikaansche Republiek.

MET EEN INLEIDEND WOORD

VAN

Dr. H. J. KIEWIET DE JONGE,

Secretaris Algemeen Nederlandsch Verbond.

Prijs 75 cent.

Franco per post na toezending van 80 Cents.

»Een Eeuw van Onrecht is al bekend. Als een soort blauwboek is het gezonden aan de bladen en die hebben het besproken als een werk van groote beteekenis, waard alom te worden verspreid.»

»Maar het meest, soms langs heele bladzijden, gleed het potlood, van bewondering over den mooien gloed van overtuiging over de welsprekendheid, die welde uit het hart. En zoet is de gedachte dat aan de gevangen Engelschen in Pretoria, die vroegen om nuttige tijdkorting, door den Staatssecretaris REITZ A Century of Wrong ter ontspanning werd toegezonden.»